

KLEOPAS MYKOLAS OGINSKIS

(1765–1833) PIOTRAS STANIAKAS

Vienas aktyviausių kompozitoriaus, visuomenės ir valstybės veikėjo Mykolo Kleopo Oginskio kūrybos ir atminimo puoselėtojų Lenkijoje – kunigas Piotras Staniakas. Jis kartu su kitais Guzovo miesto šviesuoliais pasirūpino, kad Guzove būtų pastatytas M. K. Oginskio paminklas (autorius Anžejus Rene, atidengtas 1998 m.), parengė ir 1998 m. išleido knygutę „Kleopas Mykolas Oginskis (1765–1833), kurioje pateikta gana išsami M. K. Oginskio biografija ir bandyta pagrįsti kai kuriuos šios iškilios asmenybės gyvenimo vingius, politinius sprendimus. Spausdiname šio leidinio fragmentus, kuriuos į lietuvių kalbą išvertė JANINA KRUPOVIČ.

Piotr Staniak

KLEOPAS MICHAŁ OGIŃSKI
(1765 - 1833)

KOMPOZITORIAUS KRIKŠTAS

Kleopas Mykolas Oginskis gimė 1765 m. rugsėjo 25 d. Gimimo datą pateikiu remdamasis publikacijomis apie jo gyvenimą ir veiklą. Jo šventojo krikšto metrikas, saugomas Viskitkų šv. Stanislovo vyskupo kankinio parapijos archyve, išduotas 1765 m., Nr. 98 skelbia: „Guzavas, spalio 26 diena. Dvaras. Aš, Viskitkų prepozitas Adomas Markievičius, pakrikštijau sutuoktinių didžiai gerbiamo grafo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kardininko, Guzovo seniūno Andriaus Oginskio ir Paulinos iš Šembekų giminės kūdikį, berniuką, kuriam suteikiau Kleopo Mykolo Pranciškaus Felikso Antano Igno Juzefo ir Tado vardus. Krištatėviai – didžiai gerbiamas Ravos kaštelionas Juzefas Siemianovskis ir didžiai gerbiama Inovroclavo kaštelionė Barbora Radojevska iš Gajevskių giminės“.

Iš metrikų teksto matyti, kad nėra pagrindo manyti, jog Kleopas Mykolas Oginskis buvo pakrikštytas dvare, o ne parapijos bažnyčioje. Guzovas buvo jo gimtieji namai, o parapijos bažnyčia – jo Šventojo krikšto vieta.

Tai, kad jam buvo suteikta daugybė vardų, lėmė to meto papročiai. Prie pirmojo tėvų pasirinkto vardo buvo pridėdami senelių iš tėvo ir motinos pusės vardai. Analizuojant aštuonis, krikšto metu

jam suteiktus vardus, matyti, kad daugiausia vardų jam buvo suteikta iš tėvo pusės ir tik trys – iš motinos pusės. Tarp jų yra ir dviejų netikrų brolių vardai.

Kleopas – tai Kristaus mokinio iš Emauso, esančio prie Jeruzalės, vardas. Iki susikimo su Kristumi jis buvo laisvamanis. Vienoje XIV a. senovės lenkų rezurekcinėje giesmėje „Kristus prisikėlė“ yra žodžiai: „Lukas su Kleopu ėjo į Emauso miestelį ir sutiko Jėzų Kristų. Aleliuja“.

Tai, kad kūdikiui buvo suteiktas šis vardas, gali būti paaiškinta tuo, kad toks buvo jo tėvų pageidavimas. Kartu tai rodo, jog Kleopo tėvai tuo metu galėjo abejoti, kad susilauks dar ir kito sūnaus. Žinoma, kad Mykolas Kleopas Oginskis, pristatydamas save, niekada Kleopo vardo nenaudojo ir juo nepasirašinėjo¹.

Mykolo vardas Oginskių giminėje labai dažnas. Paminėsiu tik Mykolą Kazimierą Oginskį (1730–1800), Lietuvos didįjį etmoną ir Vilniaus vaivadą, 1766–1774 m. valdžiusį Nieborovą. Vilniaus vai-

¹ Lietuvoje, kalbant apie kompozitorius, valstybės ir politikos veikėją Oginskį (1765–1833), pagal susiklosčiusią tradiciją pirmiausia nurodomas jo vardas Mykolas po to – Kleopas. Atsižvelgiant į tai, šiame žurnalo numeryje visose kitose publikacijose, išskyrus šią, rašoma Mykolas Kleopas Oginskis.

Paminklas M. K. Ogińskiui prie rūmų Guzove. D. Mukienės nuotrauka

vada jis tapo 1764 m. gruodžio mėnesį. Gali būti, kad šis įvykis Oginskių giminėje ir paskatinio tėvus suteikti Kleopui antrąjį, būtent, Mykolo vardą.

Pranciškus Feliksas – tai Kleopo motinos Paulinos Šembek sūnaus iš pirmosios santuokos su Celestiniu Lubenskiu vardas. Varšuvos kunigaikštystės teisingumo ministras Feliksas Pranciškus Lubenskis gimė 1758 m. lapkričio 22 d. Minogėje prie Olkušo. Jo tėvas – karaliaus šambelionas Celestinas Lubenskis mirė 1759 m. sausio 16 d.

Antanas – tai Kleopo motinos antrojo sūnaus iš jos antrosios santuokos vardas (prieš susituokdama su Andriumi Oginskiu ji buvo ištėkėjusi už Jono Prospero Potockio – Belzo vaivados ir Guzovo seniūno Mykolo Antano Potockio sūnaus.

Vaivada Mykolas Antanas Potockis Guzovo seniūniją perdavė savo sūnui Jonui Prosperui. Karalius Augustas III Saksonitis 1760 m. lapkričio 27 d. pasirašė sutikimą dėl Guzovo seniūnijos perdavimo Jonui Prosperui Potockiui ir jo žmonai Paulinai iki gyvos galvos. 1761 m. rugsėjo 2 d. šioje santuokoje Guzove gimė būsima bankininkas, fabrikantas ir Kijevo vaivada Antanas Protazas Jachas Potockis. Jo tėvas Jonas Prosperas Potockis staigiai mirė Kosove, 1762 m. sausio 23 d. palaidotas Miednevicų vienuolyne rūsijoje.

Ignas – vardas, suteiktas Kleopui iš tėvo giminės pusės. Kunigaikštis Andrius Ignas Joakimas Juozapotas gimė 1740 m. balandžio 13 d. Taduline (Vynine) Vitebsko vaivadijoje. Jis buvo Tado Pranciškaus ir Izabelės Radvilaitės sūnus. 1763 m. liepos 21 d. Miednevicų tėvų reformatų bažnyčioje jis vedė Pauliną Šembek, pagal pirmąjį vyrą – Celestynovą Lubenską, pagal antrąjį vyrą – Janovą Potocką.

Juzefas – vardas, Kleopui suteiktas taip pat iš tėvo pusės. Gali būti, kad šis vardas kilęs iš Juozapoto. Šis vardas buvo suteiktas Kleopo tėvui, įamžinant Šventąjį Juozapotą Kuncevičių (1579–1623). Jis buvo Polocko ir Vitebsko unitų arkivyskupas, vėliau už Bresto unijos rėmimą mirtinai nukankintas Vitebske.

Tadas – Kleopui vardas suteiktas senelio iš tėvo pusės garbei. Kleopo senelis buvo Trakų vaivada Tadas Pranciškus Oginskis.

Tado vardu baigiasi visų Kleopui Mykolui krikšto metu suteiktų vardų eilutė. [...]

VAIKYSTĖ IR JAUNYSTĖ

Kleopas Mykolas Oginskis buvo antrasis kunigaikščio Audriaus ir Paulinos Oginskių vaikas. [...] Kleopo Mykolo tėvai buvo Guzovo seniūnai. Guzovo seniūnų dvaras, vėliau dvarelis, kaip matyti iš 1765 m. iliustracijos, buvo labai kuklus, tačiau jo tėvai buvo tuometinės lenkų aristokratijos atstovai. Šembekų, Lubenskių, Potockių, Oginskių giminės [...] sudarė įtakingiausių Žečpospolitos giminių elitą.

Šių giminių ryšiai formavo ir Kleopo Mykolo bei jo vyresnės sesers Juzefos namų atmosferą vaikystėje ir paauglystėje. Tėvas kunigaikštis Andrius, turėdamas karaliaus pasitikėjimą, 1769 m. buvo paskirtas Žečpospolitos įgaliotuoju ministru ir pasiuntiniu Peterburge, o 1772 m. jis ėjo ypatingojo pasiuntinio pareigas Vienoje ir Paryžiuje. Ryšium su tuo, kaip rašo biografai, Kleopas Mykolas, dar būdamas mažas berniukas, dažnai su tėvu keliaudavo į jo diplomatinę tarnybų vietas. Būdamas 7 metų amžiaus, jis su tėvais vyko į Vieną, ten lankė garsiosios operos spektaklius.

Oginskiai dažnai išvažiuodavo ir į Varšuvą, kur jie turėjo rūmus (stovėjo dabartinio „Europos“ viešbučio vietoje). Taip pat

Viena (Austrija). Prie parlamento. D. Mukienės nuotrauka

išvykdavo ir į dvarus, buvusius įvairiose Lietuvos vietose.

Varšuvoje tėvo kelionių iš Peterburgo į Vieną metu Kleopas Mykolas buvo net pristatytas pačiam karaliui Stanislovui Augustui Poniatovskiui. [...] Kleopas Mykolas lankydavosi ir Slonime – pas savo dėdę, Lietuvos didįjį etmoną, žinomą meno mecenatą Mykolą Kazimierą Oginskį (1730–1800). XVIII a. pab. Slonimo rezidencija žinoma kaip itin svarbus kultūros židinys Žečpospolitos pasienyje. Šiuose rūmuose buvo didelė biblioteka ir spaustuvė. Čia veikęs orkestras ir teatras, kuriame buvo baleto trupė, konkuravo net su Varšuvos karališkuoju teatru. Kleopas Mykolas Slonime turėjo galimybę pažinti tradicines liaudies dainas bei šokius, vystyti savo muzikinius gabumus.

Berniukas nuo mažens pasižymėjo muzikiniu talentu. Dar gyvendamas su tėvais Vienoje, jis mokėsi groti smuiku pas chorvatų smuikininką Jarnovičių, kai kuriose šalyse vadinamą Žernoviką. Jarnovičius buvo žinomas pagal itališką pavardę – Giovanni Marè Giornavicchi. Vėliau berniukas mokėsi pas Viotį, Campaneką, Lafontą ir Bilotą. Baigęs diplomatinę misiją Vienoje, kunigaikštis Andrius Oginskis į Guzovą atsivežė prancūzų kilmės guvernantą (namų mokytoją – red. p.) Žaną Rolay (Jean Rolay), daugeliui metų jam patikėdamas savo sūnaus Kleopo Mykolo auklėjimą. [...]

Žanas Rolay atliko svarbų vaidmenį formuojantis Kleopo Mykolo charakteriui. Štai vienas epizodų, užrašytų Kleopo Mykolo dienoraštyje. Kartą supykęs berniukas trenkė vienam iš tėvo tarnų. Apie tai sužinojęs Ž. Rolay pakvietė visus tarnus ir liepė mažajam grafičiui atsiklaupyti prieš nuskriaustąjį, pabučiuoti jo kojas ir paprašyti atleidimo. Berniukas įvykdė savo auklėtojo paliepimą, o po to ilgai verkė – ne dėl pažeminimo, o dėl to, kad jam buvo gėda dėl savo poelgio. [...]

1773 ar 1775 m. sūnui Kleopui Mykolui ir dukrai Juzefai tėvai į (Nukelta į 62 p.)

(Atkelta iš 61 p.)

Guzovą pakvietė muzikos mokytoją. Tai buvo pianistas ir smuikininkas Juzefas Kozlovskis (1757–1831). Jam vadovaujant berniukas, grodamas smuiku, fortepijonu, klavikordu ir studijuodamas muzikos teoriją, greitai tobulėjo ir pajuto didžiulį potraukį muzikai. [...]

Kleopas Mykolas Oginskis gavo visapusišką išsilavinimą. Aštuoniolikos jis jau gerai žinojo kelias užsienio kalbas, gerai piešė, rašė eilėraščius, grojo smuiku ir klavikordu, buvo labai apsiskaitęs, puikiai žinojo pasaulio ir Europos istoriją, ypač tėvynės, dėl kurios ateities jis vis labiau nerimavo.

DIDIKAS REVOLIUCIONIERIUS

Kleopui Mykolui Oginskiui ir jo amžininkams teko gyventi audringoje Europos istorijos epochoje. Pradėdamas visuomeninę ir politinę veiklą, jis jau buvo visapusiškai išsilavinęs. Aktyviai dalyvavo šalies gyvenime. Sulaukęs 19 metų amžiaus, tapo Seimo deputatu nuo Trakų vaivadijos. Dalyvavo Švietimo ministerijos Nacionalinės edukacijos komisijos veikloje. 1788 m. jam buvo patikėtos Lietuvos išdininko pareigos ir už nuopelnus įteiktas Baltojo erelio ordinas. 1789 m. jis pakartotinai buvo išrinktas deputatu bei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės izdo komisijos nariu ir Lietuvos kardininku. Būdamas deputatu, sudarė sienos tarp Žemaitijos ir Prūsijos topografinį žemėlapi. 1789 m. vedė Cechanovo vaivados Antano Lasockio ir Teresės Celinskos dukrą Izabelę Lasocką.

Karalius Stanislovo Augusto iniciatyva ir Ketverių metų (1788–1792) seimo nutarimu nuo 1790 m. kovo 31 d. jis buvo pasiūstas dirbti ypatinguoju pasiuntiniu į Olandiją bei Angliją. [...] 1791 m. vasario mėnesį baigęs misiją, Kleopas Mykolas Oginskis išvyko iš Anglijos ir per Paryžių bei Berlyną tų pačių metų kovo mėnesį grįžo į Varšuvą. Savo gyvenimo pabaigoje Kleopas Mykolas prancūzų kalba parašė ir išleido prisiminimus, kuriuose įvertino šiuos įvykius. Manoma, kad kelionės į Olandiją ir Angliją metu gimė jo sukurtas pirmasis, šiuo metu jau neberandamas Oginskio polonezas. Po daugelio metų jis prisimins: „Tai buvo 1792 metų rudenį, kai sukomponeavau, arba veikiau suimprovizavau šį polonezą Varšuvoje tuomet, kai pirmą kartą patyriau meilės jausmą. Jausmą, kuris trukdo neilgai, tačiau buvo ramus, tylus ir laimingas. Tai buvo jau antrasis mano parašytas polonezas. Mano antrasis polonezas liu-

dijo, kad padarysiu didelę reformą polonezų srityje. Iki šiol jie buvo kompanijų šokiai, kurie turėjo nacionalinį bruožą“.

Grįžęs iš minėtos kelionės, Oginskis priėmė talentingą Vienos pianistą ir kompozitorių Juzefą Voflą. 1792 m. jų keliai išsiskyrė, kadangi Kleopo Mykolo gyvenime prasidėjo naujas etapas. Tuometiniai politiniai įvykiai atitolino jį nuo meno.

Tai buvo tragiški Lenkijai politinio nuosmukio metai: lemtinga išdavystė (1792 m. balandžio 27 d. ir gegužės 14 d.) bei II-asis padalijimas (1793 m. sausio 13 d.).

Dar iki Rusijos ir Prūsijos Lenkijos padalijimo akto pasirašymo, M. K. Oginskis išvyko į Peterburgą dėl sekvestro savo dvarams panaikinimo. Lankėsi Jekaterinos II dvare, kur Platono Zubovo palankumas prisidėjo prie sekvestro panaikinimo.

Grįžęs Kleopas Mykolas Oginskis Vilniuje užmezgė artimesnius santykius su organizuojamo Tado Kosciuškos sukilimo Lietuvos kariuomenės vyriausiuoju vadu Jokūbu Jasinskiu (1759–1794) bei kitais patriotais.

1794 m. balandžio 22–23 d. naktį Lietuvoje prasidėjo sukilimas. Kleopas Mykolas ryžtingai palaikė sukilėlius ir prisijungė prie revoliucinės vyriausybės. [...] Tada jis kunigaikščių Oginskių giminės herbą „Vartai“ pakeitė į skydą su Prancūzijos revoliucijos šūkiu: „Laisvė, lygybė, brolybė“. Kaip Vilniaus delegatas jis buvo Nacionalinės tarybos nariu. Apie savo dalyvavimą sukilime informavo žmoną. Laiškus jai adresuodavo užrašydamas taip: „Pilietei Izabelei Oginskai“ ir antspaudavo juos taip, kaip ir kitus dokumentus: „Laisvė, lygybė, brolybė.“ Savo lėšomis jis suformavo karinį dalinį iš 2 500 žmonių ir pats jam vadovavo. Apie šio dalinio kovas yra rašęs T. Kosciuškos biuletenis, kuris operatyviai pranešinėdavo apie sukilėlių kovas Lietuvoje.

K. M. Oginskis T. Kosciuškos sukilimo metu kovojo ne tik su ginklu rankose, bet kariams patriotams jis į rankas įdavė ir kitą ginklą – savo sukurtus karinius maršus ir patriotines dainas, kurios turėjo didelį pasisekimą tarp sukilėlių. Jos kėlė jų drąsą, energiją, entuziazmą.

K. M. Oginskis yra pirmųjų lenkiškų revoliucinių maršų ir dainų autorius. Jo dainas dainuodavo daugelis T. Kosciuškos karinių dalinių kovotojų, kurie vėliau perėjo į Henriko Dombrovskio lenkų legionus.

Iš kairės: paminklas Wolfgangui Amadėjui Mocartui (Wolfgang Amadeus Mozart, 1756–1791) ir paminklas Johanui Wolfgangui Gėtėi (Johann Wolfgang Goethe, 1749–1832) Vienoje (Austrija). D. Mukienės nuotraukos

1794 m. lapkričio pradžioje buvo pasirašytas Varšuvos kapituliacijos aktas. Sukilėlių armija tęsė kovas. Sukilėlių pajėgos pradėjo trauktis Krokuvos link. K. M. Oginskis nutarė emigruoti į užsienį – jis persirengė tarno rūbais ir pabėgo į Viena, kur jo jau laukė žmona Izabelė. Būdamas emigracijoje, palaikė ryšius su lenkų patriotų organizacijomis, kurios negalėjo susitaikyti su tėvynės nepriklausomybės praradimu. Jau emigracijos pradžioje Kleopas Mykolas suprato, kas jam, kaip sukilimo, vadinto „Lenkų revoliucija“, dalyviui, gresia. Tada jis pasivadino konspiracine Michalovskio pavarde. Vėliau Kleopas Mykolas slapstėsi kaip Račinskis, Jena Riedelo, Prancūzijos pilietis pirklys Martinas.

1794 m. gruodžio 7 d. Kleopas Mykolas su žmona iš Vienos išvyko į Veneciją. Čia iš Nikolajaus Reprino patikėtino Chomino vaivados jis gavo pasą savo vardu ir Aleksandro Suvorovo laišką, kuriame buvo rašoma, kad kol kas nei Lenkijoje, nei Lietuvoje jo dvarai nebus rekvizuoti. Savo laiške iš Venecijos 1794 m. gruodžio 20 d. jis rašė, kad atsisakė pasirašyti lojalumo Jekaterinai II raštą, kurį parengė buvęs Rusijos pasiuntinys Varšuvoje kunigaikštis N. Reprinas. Šiam carienė buvo patikėjusi subtilią misiją – iš sukilimo vadų išgauti dokumentus, liudijančius apie jų „nuoširdžią atgailą“. Tokią formuluotę Kleopas Mykolas pavadino negarbinga. Kurjeris, kurį jo motina Paulina iš Guzovo atsiuntė pas jį į Veneciją, su raštu grįžo atgal į Lenkiją, negavęs Kleopo Mykolo Oginskio parašo.

Nuo to laiko K. M. Oginskio gyvenimas buvo panašus kaip ir visų kitų lenkų patriotų-tremtinių.

Italijoje Kleopas Mykolas gyveno apie metus. Iš ten 1795 m. gegužės 1 d. Žanui Rolay, gyvenančiam Guzove, laiške parašė apie savo muzikinius išgyvenimus, apie garsėjančius spalvoto Venecijos stiklo gaminius, Murano salų žavesį. 1795 m. rugpjūčio 25 d. vienam savo giminaičiui Varšuvoje Kleopas Mykolas rašė apie materialinius sunkumus, dėl kurių jo žmona Izabelė buvo priversta sugrįžti į savo tėvo dvarą Bžezinuose.

Tų pačių metų lapkričio mėnesį Kleopas Mykolas gavo savo giminaitės Mykolo Kazimiero Oginskio sesers kunigaikštienės Radvilienės pakvietimą apsilankyti pas ją Romoje – jos rezidencijoje. Ten nuvykęs Kleopas Mykolas susirgo ir kurį laiką gydėsi.

1796 m. [...] Kleopas Mykolas išvyko į La Valetą – į Malto riterių Didžiojo magistro rezidenciją, o iš ten – į Smirną ir 1796 m. balandžio 9 d. buvo jau Konstantinopolyje. Čia gyveno iki lapkričio mėnesio ir vedė derybas su sultonu Selimu III. Šių derybų tikslas buvo sukurti karinę sąjungą prieš Rusiją ir sudaryti galimybes Lenkijai atgimti. Supratęs, kad jo misija neduoda jokių rezultatų, tų

pačių metų lapkričio 2 d. jis paliko Stambulą. Tada per Bukareštą jis išvyko į Forkšanus ir Jasus. Būdamas Moldovoje, sužinojo apie carienės Jekaterinos II mirtį (1796 m. lapkričio 5 d.), apie Pavlo I-ojo įžengimą į sostą ir apie leidimą T. Kosciuškai išvykti į užsienį. Atsidūręs Sicilijoje, kaip keliaujantis muzikantas apsigyveno Jablonove. Sužinojęs, kad austrų policija jo ieško, norėdama areštuoti ir nuvežti į Viena, išvyko į Lvovą. Neilgai pabuvęs ten, išvyko į Krokuvą, vėliau – į Vroclavą. Iš ten per Drezdeną ir Briuselį atvyko į Paryžių. Čia jis išvystė aktyvią patriotinę veiklą, visų pirma siekdamas suvienyti visas emigracijoje gyvenusių lenkų jėgas.

Tuo metu (1796–1797 m.) prancūzų armijos vyriausiasis vadas Napoleonas Italijoje siekė įgyti lenkų simpatijas. Kai K. M. Oginskis vieno banketo metu grojo savo maršą, skirtą lenkų legionieriams, generolas Bonapartas pasakė: „Na, pasiklausykime. Kai kalbama apie lenkų legionus, visada reikia pridurti: narsūs lenkų legionai, nes tie lenkai kaunasi kaip šėtonai.“

Tuo laikotarpiu tarp lenkų karių buvo populiarus himnas „Lenkija dar nežuvo“. Spėjama, kad muziką šiai kovinei dainai parašė K. M. Oginskis. 1791 m. balandžio 24 d. jo laiške generolui Janui Henrikui Dombrovskui K. M. Oginskis nurodo: „Siunčiu maršą lenkų legionams.“ [...]

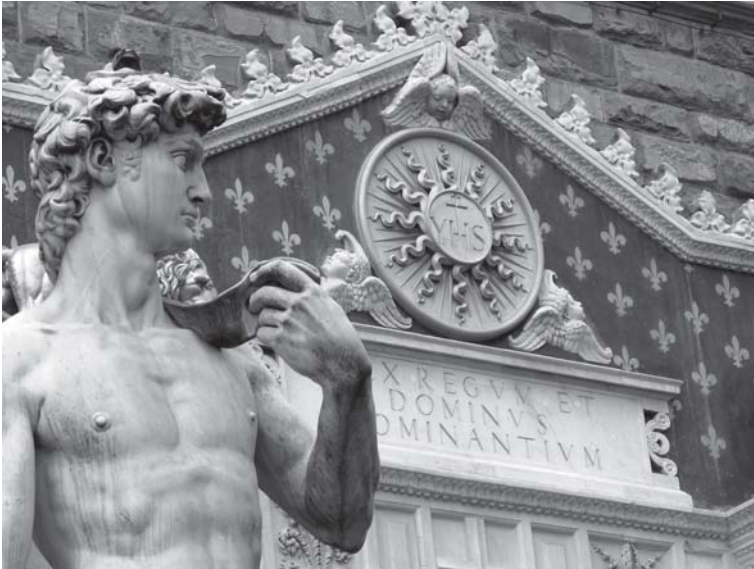
Manoma, kad K. M. Oginskiui teko garbė sukurti Lenkijos nacionalinio himno muziką. Žinomas faktas, kad nuo T. Kosciuškos sukilimo (1794 m.), jis gyveno ir kūrė tik emigracinio patriotizmo dvasia. Tarpukariu, apie 20 metų, Lenkijoje nacionalinio himno melodijos autoriumi buvo laikomas būtent jis.

Būdamas emigracijoje, K. M. Oginskis kurį laiką tikėjo, kad Napoleonas Bonapartas gali padėti Lenkijai atgimti. Jis su Napoleonu ir susirašinėjo. Patriotizmo įkvėptas, Kleopas Mykolas parašė net Napoleonui skirtą vieno akto operą. Ji prancūzų vadui turėjo priminti apie lenkų reikalus ir jų lūkesčius, siejamus su jo asmenybe. Tačiau palaipsniui M. K. Oginskis įsitikino, kad Napoleono politika nesuteikia vilčių grąžinti Lenkijai nepriklausomybę. [...] Priimti sprendimą pakeisti savo poziciją K. M. Oginskiui padėjo Adomas Čartoriskis, buvęs caro pasiuntinys prie Sardinijos karaliaus dvaro. Nuo mažų dienų jis buvo auklėjamas kartu su caraičiu Aleksandru ir tapo jo draugu visam gyvenimui.

(Nukelta į 64 p.)

D. Mukienės ir V. Rutkausko nuotraukose (iš kairės): Paryžiaus katedra (Prancūzija) ir Venecijos šv. Morkaus bazilika ir Dožų rūmų fragmentas (Italija)

Mikalandželio Dovydo skulptūros kopijos (Florencija, Sinjorijos aikštė) fragmentas. V. Rutkausko nuotrauka

(Atkelta iš 63 p.)

Iš Paryžiaus K. M. Oginskis išvyko į Hamburgą ir Berlyną, o iš ten – į Prūsijos okupuotus Bžezinus prie Varšuvos – į savo žmonos tėvų dvarą. Tarpininkaujant Prūsijos pasiuntiniui Peterburge, jis stengėsi gauti caro Pavelo I leidimą grįžti į savo dvarus Lietuvoje. Caras Pavelas I, degantis neapykanta visiems, kas turėjo ką nors bendro su Prancūzijos revoliucija, šio prašymo nepatenkino. 1801 m., kai caras Pavelas I, kaip sąmokslas auka, žuvo ir į sostą įžengė caras Aleksandras, K. M. Oginskis parašė atitinkamą prašymą naujam valdovui. 1801 m. spalio pabaigoje K. M. Oginskis gavo imperatoriaus Aleksandro I leidimą atvykti į Rusiją. Gardine jis prisiekė ištikimybę Rusijos carui, o 1802 m. vasario 5 d. jau buvo Peterburge. Praėjus 10 dienų nuo atvykimo, caras suteikė jam audienciją. Aleksandras I gražino M. K. Oginskiui didelę dalį jo valdų, paskyrė Rusijos imperijos senatoriumi ir patikėjo jam slaptojo patarėjo pareigas. K. M. Oginskis apsigyveno savo dvare Zalesėje, netoli Vilniaus, ir atsidėjo mokslams, muzikai, sodininkystei, rašė prisiminimus.

ALEKSANDRO I VALDYMO METAI

Iš daugybės turėtų dvarų, Zalesė, buvusi prie Vilijos upės, tarp Vilniaus ir Minsko, tapo mėgstamiausia Kleopo Mykolo Oginskio rezidencija. „1802 m. balandžio 28 d. palikau Peterburgą, ketindamas iki gyvenimo pabaigos apsigyventi kaime, netoli Vilniaus“. Taip Kleopas Mykolas rašė savo dienoraštyje, prisimindamas tas laimingas sugrįžimo į protėvių žemes dienas. 1802 m., atvykęs į Zalesę, jis rado senus, gerokai jau apleistus rūmus. Pasikvietęs į pagalbą Vilniaus universiteto architektūros profesorių Mykolą Šulcą, jis pradėjo naujų rūmų statybą. Šiam darbui teko paskirti dvidešimt metų. Per tą laikotarpį tarp dviejų į Viliją įtekančių upelių – Bobrinkos ir Rudnicos – buvo pastatyti nauji rūmai, įrengtas angliškas sodas, oranžerijos, žvėrynas. Iš pačių rečiausių augalų, kuriuos iš Vilniaus pristatinėjo Jundzilas ir Strunila, buvo užveistas botanikos sodas. Kunigaikštis nurodė apsodinti medžiais kelius nuo rezidencijos iki Vilijos upės, kurios pakrantėmis jis pats mėg-

davo vaikščioti. Tokiu būdu buvo įkurta įspūdinga rezidencija istorinės Lietuvos teritorijoje. Čia kurį laiką būdavo dažna iškilų Karalystės (Lenkijos – red. p.) ir Lietuvos piliečių suvažiavimų ir susitikimų vieta. Čia rinkdavosi kunigaikščio draugai, vykdavo diskusijos visuomeniniais ir politiniais klausimais, naujų literatūrinių ir muzikinių kūrinių perklausos. Iš Peterburgo į Zalesę atvykdavo Juzefas Kozlovskis, kuris daug metų caro rūmuose buvo imperatoriaus seserų mokytoju. Senatvėje jis persikėlė gyventi į Zalesę pas kunigaikštį Mykolą Kleopą, kurį jaunystėje buvo mokęs muzikos. Lankėsi Zalesėje ir nemažai Vilniaus universiteto mokslininkų. Kunigaikštis buvo šio universiteto garbės narys ir dalyvaudavo senato susirinkimuose. Su Vilniaus universitetu kunigaikštį siejo ypatingi ryšiai. Jis universitetui padovanojo du mikroskopus ir teleskopą, papildė universiteto rinkinius ir daugeliu kitų vertybių. Jo rūpesčiu buvo suteikta amnestija žymiam lenkų matematikui, filosofui ir astronomui Janui Sniadeckiui, kuris, grįžęs į Vilnių 1807 m., tapo Vilniaus universiteto rektoriumi. Materialinę ir moralinę kunigaikščio K. M. Oginskio paramą gavo ir mokslininkai Hugas Kolontajus, Chemijos ir medicinos katedros profesorius Andrius Sniadeckis bei daugelis kitų.

Zalesėje lankydavosi ir K. M. Oginskio bendražygiai, dalyvavę 1794 m. T. Kosciuškos sukilime. Jie čia dažnai prisimindavo nacionalinio sukilimo vadą. Beje T. Kosciuškos biustas stovėjo Zalesės rūmų salone. Parke, prie šlaito, ant didelio riedulio, buvo užrašyti žodžiai: „Kosciuškos šešėliams“. Parke kunigaikštis įamžino ir savo mokytojo, auklėtojo Žano Rolay atminimą.

Savo patrauklumu rezidencija žavėjo net rašytojus ir poetus. Lankėsi čia kunigaikščio bičiulis, rašytojas, Vilniaus patriotinės jaunimo grupės „Filaretai“ narys Jonas Chodzka (Boreika), vėliau už savo veiklą caro ištremtas į Sibirą. 1821 m. Jonas Chodzka į Zalesę atvažiavo su savo jaunu sūnumi, pradedančiu poetu, Adomo Mickevičiaus bičiuliu Aleksandru. Susižavėjęs šios vietovės grožiu, Aleksandras sukūrė poemą „Zalesė“.

1819 m. savo „Atsiminimams“ perrašyti K. M. Oginskis sekretoriais pasirinko Leonardą Chodzką ir Joną Moščinskį. „Atsiminimus“ sudarinėjo iš surinktos korespondencijos. L. Chodzka vėliau buvo studijos „Kunigaikščių Oginskių iš Kozelsko genealogija“ autorius, o, apsigyvenęs Paryžiuje, K. M. Oginskio „Atsiminimų“ leidėjas. Jonas Moščinskis vėliau tapo žinomu gydytoju ir imperijos patarėju.

1817 m. K. M. Oginskis Vilniuje išleido du savo kūrinių rinkinius: vieną – polonezy, kitą – romansų. Lėšas, gautas už parduotus leidinius, jis paskyrė Vilniaus labdaros draugijai, kurios pirmininku buvo. Ši draugija suteikdavo paramą tiems, kam jos labiausiai reikėdavo. Specialiai tam buvo pastatytas namas, kuriame buvo įkurta sergančių ir pagyvenusių žmonių prieglauda. Jos veikla kunigaikštis nuolat domėdavosi, pats apsilankydavo prieglaudoje.

Kleopo Mykolo Oginskio ir Izabelės (gimė 1764 m.) iš Lasockų giminės santuokoje (sudaryta 1798 m.) gimė du sūnus: Tadas Antanas (g. 1798 m. Bžezinuose) ir Pranciškus Ksaveras (g. 1801 m.). 1802 m. Kleopas Mykolas Oginskis su Izabele išsiskyrė (Izabelė mirė 1852 m. Bžezinuose) ir tais pačiais 1802-aisiais vedė Kajetono Nagurskio našlę dainininkę Mariją Neri. Ji buvo kilusi iš garsios italų šeimos, kurioje gimė Šventasis Pilypas Neri. Marija gimė 1778 m. Venecijoje. Ji buvo labai graži. Kurtuvėnų dvaro Žemaitijoje valdytojas, 1794 m. T. Kosciuškos sukilimo dalyvis, vėliau emigravęs į užsienį, Kajetonas Nagurskis su ja susipažino Venecijoje. 1796 m., po Jekaterinos II mirties, K. Nagurskis gavo amnestiją ir atvyko su ja į Varšuvą, o vėliau Vilniuje Mariją Neri vedė. 1802 m.

K. Nagurskis mirė, nepalikęs įpėdinių. Kurtuvėnų dvarą, kuris turėjo 1 000 valakų žemės ir keletą palivarkų, Marija Neri pardavė ir kaip labai turtinga jauna našlė apsigyveno Vilniuje. Jos rankos siekė Vilniaus generalgubernatorius Levinas Benigsenas ir jau su Izabele išsiskyręs kunigaikštis Kleopas Mykolas Oginskis. Marija pasirinko kunigaikštį K. M. Oginskį. Kai kunigaikštis tapo imperijos senatoriumi, jo žmona gavo aristokratišką titulą ir vadinosi Marija de Neri. Kaip senatorienė ji dažnai dalyvaudavo imperatoriaus rengiamuose pokyliuose Peterburge. Pasižymėjo protu ir sumanumu. Sutvarkė Zalesės ir Rietavo dvarų ūkinius reikalus. Buvo visos Oginskių giminės geniali finansininkė. Kunigaikštis Kleopas Mykolas Oginskis buvo labai išlaidus.

Marija de Neri, gyvendama santuokoje su Kleopu Mykolu Oginskiu, 1803 m. liepos 10 d. Zalesėje pagimdė dukrą Ameliją, kuri tapo grafo Karolio Zaluskio žmona. 1808 m. Florencijoje Oginskiams gimė sūnus Irenėjus Kleopas (tuo metu Kleopas Mykolas Oginskis buvo Paryžiuje), o 1810 m. – dukra Ema, (jos vyras tapo grafas Ipolitas Bžostovskis). 1813 m. Oginskiai susilaukė dukters Idos, kuri ištekėjo už Adolfo Piottucho Kublickio.

Marija de Neri Oginskienė mirė 1851 m. rugsėjo 21 d. Pizoje (Toskanos, kuri yra centrinėje Italijoje, mieste).

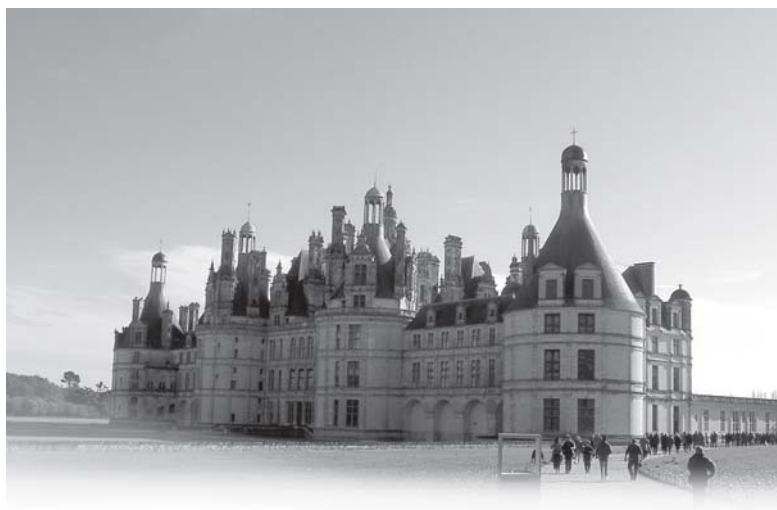
1808 m. politiniai įvykiai ir santykių tarp Rusijos ir Prancūzijos pablogėjimas bei 1807 m. taikos po 1806–1807 m. karo sudarymas tarp Napoleono I ir Aleksandro I bei Frederiko Vilhelmo III Tilžėje, kur buvo nutarta įkurti Varšuvos kunigaikštystę ir laisvąjį Gdanskio miestą bei Rusijai pradėti Anglijos blokadą, vėl paskatino Kleopą Mykolą Oginskį imtis politinės veiklos. Tada iš Zalesės jis išvyko į Peterburgą, o iš ten – į Paryžių. Iš Paryžiaus Kleopas Mykolas nuvyko į Italiją, kur 1807 m. Venecijoje jis susitiko su Napoleonu (antrą kartą su juo susitiko 1810 m. Paryžiuje).

1811 m. po kelionės į Italiją, K. M. Oginskis grįžo į Zalesę. To laikotarpio šalies įvykiams jis buvo lojalus. Tokios pat pozicijos laikėsi ir T. Kosciuška. Napoleonui mėginant atkurti Lenkiją, laikėsi neutraliai.

Napoleono žygio į Rusiją metu (1812 m.) kunigaikštis Oginskis atvyko į Vilnių ir susitiko su Prancūzijos imperatoriumi. Napoleonas tuo metu kunigaikštį K. M. Oginskį laikė išdaviku. Prancūzų armijos ekspansijos į Maskvą metu kunigaikštis K. M. Oginskis su savo dvaru vyko paskui pasitraukiančią Rusijos armiją ir pasiekė Peterburgą. Laikotarpiu, kai Napoleonas buvo užėmęs Maskvą, K. M. Oginskis gyveno Rusijoje. Kai prancūzų armija paliko Maskvą, kunigaikštis sugrįžo į Zalesę. Tuo laikotarpiu jis įsitikino, kad efektyviausias kovos būdas dėl Lenkijos ateities yra rūpinimasis jos nacionaline kultūra, todėl pasišventė kūrybiniam ir leidybiniam darbui.

1815 m., po Vienos kongreso, atgimė K. M. Oginskio puoselėtos Tėvynės prisikėlimo viltys. Norėdamas prisidėti prie šio prisikėlimo, jis carui Aleksandrui tuo metu pateikė įvairių pasiūlymų, kaip Rusijai galėtų padėti atstatyti Lenkiją. Imperatorius, nors ir buvo sudaręs galimybę Lenkijos karalystei turėti pačią liberaliausią Konstituciją Europoje, tačiau jos praktiniu pritaikymu rūpinosi pats sau. [...]

Palaiapsniui K. M. Oginskis prarado pasitikėjimą caru, paprašė jo, kad suteiktų ilgalaičių atostogų, motyvuodamas tuo, kad būtinai turi gydytis, nes jį kamuoja podagra. Tuo metu iš dalies buvo paralyžiuotos ir jo žmonos kojos. Abiem reikėjo sanatorinio gydymo užsienyje. 1822 m. pabaigoje kunigaikštis K. M. Oginskis pasiryžo išvykti į užsienį. Tikėtina, kad Peterburgo imperatoriškasis dvaras suprato, kokia yra tikroji senatoriaus apsisprendimo išvykti priežastis, tačiau jam palikti Rusijos netrukė, nes buvo manoma, kad

Prancūzijos Luaros slenio Sambordo pilis. D. Mukienės nuotrauka

su K. M. Oginskiu reikia išsaugoti oficialius santykius. [...] Ir taip per Drezdeną ir Paryžių M. K. Oginskis išvyko į Italiją ir apsigyveno Florencijoje.

ATSISVEIKINIMAS SU TĖVYNE

Florencija – senovinis Italijos miestas, Julijaus Cezario prie Arno upės įkurtas 59 m. iki Kristaus gimimo. Pastatytas jis ant Etruskų miesto griuvėsių, kaip kolonija buvusiems Romos imperijos, vadinamos Florentia, kariams. Miesto ekonominis vystymasis išryškėjo krikščionybės eros pradžioje. Viduramžiais, atsiradus gėlumbės ir šilko gamybai, Florencijoje prasidėjo didžiulis pramonės pakilimas. 1321 m. čia įkurtas Universitetas. XV a. Florencija buvo Italijos atgimimo pagrindinis kultūros židinys. Miestas garsėja unikaliais viduramžių ir renesanso architektūriniais paminklais, stebinančiais savo grožiu ir didybe iki šiol. Savo senovės paminklų grožiu Florencija nuo seno traukė viso pasaulio keliautojus. Į Florenciją vykdavo daug ir lenkų. Tačiau tik po Lenkijos padalijimo bei T. Kosciuškos ir lapkričio sukilimų pralaimėjimų, Florencijoje įsikūrė itin daug lenkų, lietuvių tarp jų ir poetas Adomas Mickevičius, Julius Slovackis, Zigmuntas Krasinskis, Ciprijonas Kamilis Norvidas. Su Florencija savo likimą susiejo ir į užsienį pasitraukęs K. M. Oginskis. Toskanos sostinėje Florencijoje K. M. Oginskis jau buvo lankęsis ir anksčiau – 1796 m., savo pirmosios emigracijos užsienyje laikotarpiu, prieš išvykdamas į Konstantinopolį. Su šeima jis čia ilgiau gyveno 1808–1809 m. poilsinės kelionės iš Zalesės į Europos valstybes metu. Florencijoje 1808 m. gimė jo sūnus Irenėjus Kleopas Oginskis.

1823 m. sausio mėnesį, išvykęs iš Zalesės, K. M. Oginskis iš pradžių trumpam apsistojo Drezdene, o po to per Paryžių išvyko į Florenciją, kurią puikiai pažinojo. Šį mokslo ir meno miestą jis buvo pamilęs jau anksčiau. Kleopą Mykolą traukė paveikslų galerijos Uffizi ir Palazzo Pitti. Lankydavo jis ir Michelangelo genialų kūrinių – Medičių koplyčią, žymių meistrų skulptūromis papuoštoje Sinjorijos aikštėje (Piazza della Signoria) ir San Giovanni baptisterijoje. Gyvendamas Florencijoje, K. M. Oginskis dažnai lankydavo ir Santa Maria Novella šventovėje, kurią statydami ir puošdami penkis

(Nukelta į 66 p.)

(Atkelta iš 65 p.)

šimtus metų dirbo daugybė statybininkų ir daugybė žymių Florencijos ir Sienos dailininkų. Jis ir apsigyveno netoli Santa Maria Novella bažnyčios.

Florencijos laikotarpis K. M. Oginskio gyvenime labai reikšmingas darbais. Čia jis itin daug nuveikė kaip kompozitorius, istorikas ir savo šalies patriotas. Kleopas Mykolas čia sukūrė lenkiškumo imitaciją, apie kurią vėliau savo kūryboje minėjo Adomas Mickevičius ir Antonis Odynečas. Florencijoje K. M. Oginskis rašė savo prisiminimus, „Laiškus apie muziką“ ir kūrė muziką. „Laiškuose apie muziką“ jis pasakoja, kad tuo metu, kai turėdavo po ranka fortepijoną ir būdavo paskendęs mintyse apie prastą tėvynę, improvizuodavo melancholiška tematika.

Florencijoje jis toliau tobulino polonezus. Kaip polonezų kūrėjas, jis buvo originaliausias šio žanro kūrinių autorius. Jiems visada suteikdavo nacionalinį charakterį. Kūrė juos, kaip yra pats pažymėjęs, ne šokiams, o klausymuisi.

K. M. Oginskio muzikinį kūrybinį palikimą sudaro opera „Bonapartas Kaire“, apie 20 romansų ir 40 kūrinių fortepijonui, tarp kurių yra valsų, maršų, kadrilių, mazurkų, daugiau negu 20 polonezų. Populiariausias K. M. Oginskio kūrinys iki šiol – polonezas „A-mol“, kuriam vėliau prigijo pavadinimas „Atsisveikinimas su tėvyne“. Polonezai išgarsino K. M. Oginskį ir jis iki šiol pelnytai laikomas vienu iš žymiausių lenkų kompozitorių. Jis buvo pirmasis lenkas, kurio kūrinys, ypač polonezus, plačiai žinijo visa Europa. Beveik visose šalyse jo kūriniai yra dažnai leidžiami. Šis kūrėjas dar gyvas buvo apipintas legendomis. Jo patriotinių dainų, rašytų sukilėliams ir legionams, didžioji dauguma dingo arba tapo liaudies.

K. M. Oginskio muzikinių kūrinių pagrindą sudaro nacionalinis stilius. Savo kūryba jis yra padaręs nemažą įtaką tokiems žymiesiems kompozitoriams kaip Frederikas Šopenas, Karolis Lipinkis (1790–1861), Stanislovas Moniuška (1819–1872), Henrikas Vienjanskis (1835–1880). Visi mokslininkai, tyrinėję K. M. Oginskio kūrybą, nurodo, kad tai vienas talentingiausių kūrėjų iki F. Šopeno.

K. M. Oginskis mirė 1833 m. spalio 15 d. Florencijoje. Iš pradžių jis buvo palaidotas vienuolyno kapinėse prie Santa Maria Novella bažnyčios, netoli namo, kuriame gyveno. Vėliau jo palaikai buvo perkelti į senovinę Florencijos šventovę Santa Croce, kur jie ilsisi iki šiol.

Parapijos, kurios teritorijoje gyveno kunigaikštis K. M. Oginskis, mirties aktai saugomi Florencijos miesto Toskanos rajono archyve. Iš jų sužinome, kad kompozitorius mirė 1833 m. spalio 15 d. 2 val. 15 min. prieš vidurdienį. Prieš mirtį jis gyveno Florencijos Santa Irintos rajono Via dei Legnaioli (t. y. Stalių) gatvėje, Nr. 1044.

Po vyro mirties našlė Marija de Neri apsigyveno Zalesėje, kur valdė jaunų kunigaikščių Tado ir Pranciškaus Ksavero iš pirmosios kunigaikščio K. M. Oginskio santuokos bei Irenėjaus Kleopo iš jos santuokos su K. M. Oginskiu turtus. Marija de Neri (kunigaikštienė Oginskienė) mirė 1851 m. rugsėjo 21 d. Pizoje.

Baltarusijos ambasados Italijoje rūpesčiu Smurgainių ir Zalesės gyventojai ant namo, kuriame antrosios emigracijos metu gyveno kunigaikštis, kompozitorius, valstybės ir visuomenės veikėjas Kleopas Mykolas Oginskis, pritvirtinta atminimo lenta. Ant jos iškalti tokie žodžiai: „Šiame name nuo 1823 iki 1833 metų gyveno ir mirė garsusis kompozitorius Kleopas Mykolas Oginskis.“

Lietuvos nacionalinio simfoninio orkestro meno vadovas ir vyr. dirigentas, Lietuvos nacionalinės premijos laureatas, Plungės miesto garbės pilietis, I–III tarptautinių Mykolo Oginskio festivalių meno vadovas, prof. Juozas Domarkas. Nuotrauka iš Žemaičių dailės muziejaus archyvo

JUOZAS
DOMARKAS

„Juozas Domarkas Lietuvoje sukūrė tikrai profesionalų orkestrą ir su juo yra pagrojęs iš esmės visą šiame krašte atsiradusią simfoninę muziką. Tai nebūtinai įvyksta daugelyje šalių...“

Osvaldas Balakauskas, 1997 m.